

Mesemondás a Margitszigeten

GILÁNYI MAGDOLNA

„A levegőnek, a víznek, a kerteknek van itt valami különös hatásuk azokra, akik egyébként is hajlamosak a mélabúra. Lám, Bródy Sándor, aki a mostani élők közül talán tán a legjobban ismeri a sziget múltját: óva intett attól, hogy véglegesen megtelepedjek a Margitszigeten. »Beteg, nagy beteg leszel, fiúkám!« – mondogatta. És tán fenyegetésül elbeszélte, hogy abban a lakásban, ahol sátrat vertem, sok esztendő előtt egy őrült grófné lakott, akinek az volt a passziója, hogy az udvarlói vérengző párbajokat vívtak a szemeláttára... Ez a mese eldöntötte ingadozó elhatározásomat. Ott maradtam a szigeten...”

Krúdy Gyula: *Vallomás* = Krúdy Zsuzsa: *Apám, Szindbád*, 101–106, 103.

Légifotó Budapestről, 1933 (Fotó: Fortepan/ TEHTUBE)

Krúdy Gyula 1918 őszén költözött be a Margitszigeti Nagyszállóba, ahol akkoriban az ismert írók közül Bródy Sándor, Molnár Ferenc, Kárpáti Aurél, Szép Ernő, Szomory Dezső, Zilahy Lajos, Harsányi Zsolt is megfordult. Ekkor már jó ideje zajlott Krúdy Spiegler Arabellával kötött házasságának bontópere. 1918. október 21-én Krúdyhoz költözött Rózsa Zsuzsanna (az emiatt kirobant botrány, s családja tiltása ellenére), akinek anyja, Várady Gyuláné „Rezsán” korábban az író egyik szerelme és múzsája is volt. Krúdyék nem sokkal később elhagyták a Nagyszálló második emeletének 133. számú szobáját, és a Margitsziget Részvénytársaság javaslatára József nádor egykori nyaralójában béreltek lakást.¹

Ez a bizonyos nádori lak vagy nádori nyaraló az 1800-as évek elején épült az egykori premontrei kolostor romjaira – a Margitsziget tulajdonosa, József Antal János nádor (1796–1847) megrendelésére. Az épület funkciója a kiegyezést követően, József Károly Lajos (ismertebb nevén Palatinus Jóska) nádorsága alatt változott meg. 1867 után épült az északi csúcson a Nagyszálló, Ybl Miklós tervei alapján a Szent Margit Gyógyfürdő és a Nagyvendéglő, amivel a Margitsziget megnyílt a gyógyulni, szórakozni vágyó polgárság előtt, és az irodalmi elit kedvelt pihenőhelyévé (néhány esetben lakóhelyévé) vált.

A gyönyörű környezet nem tudta feledtetni az épület akkori leromlott állapotát: az olykor besüvítő dunai szél miatt szinte képtelenség volt a helyiségeket fűteni, a berendezést jobbra a

margitszigeti szállókból selejtezték le, a konyhát közösen kellett használni, és fürdőszoba nem is volt.²

Krúdy és családja 1927 decemberéig lakhatta az egykori nádori kastélyt, ekkor – mivel lakhelyüket pólóklubba, pólóbárrá alakították át – a szigeti igazgatóság épületébe költöztek át: „A Szigetet, a szállodákat, szórakozóhelyeket egyre inkább a gazdagok szállták meg: magabiztosságukkal, autóikkal, pólójukkal, galamblövő-versenyükkel, elegáns toalettjeikkel, hajnalig tartó tivornyáikkal. A Tarjánnál (drága vendéglő és mulató volt a felsőszigeten) esténként olyan számlákat fizettek ki, amelyből egy-egy szerény család hetekig megélt volna. A Kisszálló örökké pénztelen bohémjaival együtt lassanként mi is kiszorultunk. Minden jelből éreznünk kellett, hogy itt tartózkodásunk ideje lejárt. A Sziget – valamennyi bokrával, virágjával, épületével – üzletté vált, az egykori paradicsomból a legprózaibb kereskedelmi vállalkozás lett.”³ A Fővárosi Közmunkák Tanácsa határozata értelmében Krúdy 1930 januárjában vesztette el ezt a bérletet, feleségével és lányával 1930 májusában költözött Óbudára, a Templom utca 15. szám alá.

Krúdy a kommün bukása után politikai értelemben véve kegyvesztett lett. Bizonyára a pénzsűke, az egyre sürgetőbb fizetésre felszólító levelek szoríthatták a Szigeti Séták címmel 1921. július 17-én megjelenő közlöny indítására – erről vall íróársának és barátjának Bródy Sándornak írt levelében: „Dohány még nincs. De a fürdőigazgatóság megígérte, hogy a nyomdaköltséget fedezi, mert hiszen övé a hirdetés, a kúrlista,

5 7 4 0.

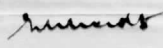
M. E. III.

Folyó évi július hó 18.-án kelt kérelmére a 4578/1920.M.E.sz.rendelet 6 §-a alapján megengedem Önnek, hogy "Szigeti Séták" címen szépirodalmi és fürdőügyi közlönyt jelentethessen meg.

Ez engedély nem mentesít az 1914. évi XIV. t. cz-ben előírt hatósági bejelentés kötelezettsége alól.

B u d a p e s t, 1921. évi július hó 26.-án.

A miniszterelnök rendeletéből:

miniszteri o. tanácsos,
a sajtóosztály vezetője.

Nagyságos

K r u d y G y u l a
szerkesztő urnak,

B u d a p e s t.

Margit-sziget.

(OSZK)

Szent Margitsziget Gyógyfürdő Rt. irodaháza (Fotó: Fortepan/ Pesti Brúnó)

A bejelentett névnek vezeték- és keresztnéve: Krúdy Gyula		A bejelentett névnek anyjának vezeték- és keresztnéve: Erdei Zsófia	
Bejelentést igazoló szelvény.			
kerület: Margitsziget		száma: I. osztály 1337/21	
Vezeték- és keresztnéve: Krúdy Gyula			
Állása, foglalkozása vagy azelőttévének minősége: író			
Születésének helye (megye, ország) és éve: Nyíregyháza, 1878. Magyar or. 1878			
Vallás és családi állapot (nép, név, felekezeti, szociális, beírás): rom. kath. író			
A bejelentett család gazdájának neve s állása:			
előbbi lakása:	Budapesten vagy vidéken:	kerület: Margitsziget / Hagyfalu / 1337/21	
Budapest, 1921. július hó 26. napján		A bef. hivatal pecsétje:	
Ez a szelvény a bejelentő írási költségétől mentesül.			

(OSZK)

(Domonkos Rendtörténeti Gyűjtemény, Vasvár)

meg minden. Nekem szabad teleírni az ujságot. [...] Képzelteti, hogy milyen állapotban vagyok, hogy ilyenekre vetemedtem. Remetének való foglalkozás lesz ez."⁴

Kérdéses, hogy az általában 16 oldal terjedelmű, kéthetente megjelenő Szigeti Séták szépirodalmi és fürdőügyi közlönyhöz Krúdy milyen reményeket fűzött. Jóllehet, az első szám címlapján József nádor kézírásos köszöntője olvasható, a kiadvány nem volt képes túllépni a helyi hírek vagy a régi margitszigeti anekdoták felelevenítésének keretén. A fürdő orvosai által írt ásványvizekről, a fürdőzés gyógyhatásairól stb. szóló írások mellett állandósultak a *Szigeti virágok*, *Szigeti posta*, *Szigeti pletykák* című rovatok, álomfejtő írások. A tárcák többségét Krúdy írta – legtöbbször a szerző megjelenése nélküli, olykor K. monogrammal ellátott cikkek ezek, de előfordulnak korábbi álnevei is: Rezeda úr, Szigeti Harkály, Szigeti sétáló, Quadrille.⁵ Krúdy megkísérelte bevonni a Margitszigeten pihenő írókat-költőket is: a rendszeresen közlő szerzők közé tartozott Bródy Sándor fia, a szintén író Hunyady Sándor, Szép Ernő, Kárpáti Aurél, de megjelent vers Kiss Józseftől, tárcá Jászai Maritól is.⁶ Krúdy Zsuzsa, a szerző felesége Nagypapó és Ábrándiné álnév alatt közölte cikkeit.

1918 és 1930 között számos regény, novella, tárcá stb. született a Margitszigeten,⁷ illetve műveiben is számos alkalommal idézi fel Krúdy a Margitszigetet: a margitszigeti szálloda lakója a *Boldogult úrfikoromban* Vilmosi Vilmája, *A templárius* (1926) című kisregény egyik főhőse, a kalandor Roger életét a margitszigeti domonkos ház főnökeként fejezi be. *A templárius* két egysége azonos időben, IV. Béla korában játszódik. Ugyanakkor a kisregény a középkori lovagi értékek, viselkedés kifordí-

I. évfolyam. Budapest, Szent-Margitsziget 1921 július 17. 1. szám.

Szerkeszti: *Krúdy Gyula*

Mérvőköltök se más célra szentek mint szent Margit boldogságának roma körűl és jól megismernek ezúttal méltón és bízom becélt az esti szellemek, hogy bátorjárás nében elnyalhat Magyarország a megint nagy és dicső lesz a körűl halogató és nyakba bátorjárás, mely jótét most mi szövegünk mint hajdan IV. Béla s hívei.

De halogató -- csak irasod meg ölt! az szövegük hogy min a bátorjárás nében júnus kor jöve, hogy most is Magyar-ország földet napra könnyeinkből harmatos tájra, szivarány koronát fon mint égi igazságot: hogy Magyarország csak most lesz.

Mérvőköltök harám szívben nyugró szövegük se
Szent Margit sziget!
1921. VII. 14.

tására, felszámolására törekszik: irónia tárgya a lovagi szerelem, a templomosok hagyományai paródiába fordulnak, a lovagot, a lovagi mivoltot megtestesítő karakter logikátlan cselekedeteivel, zagyva megnyilatkozásaival a középkori eszmény gúnyképévé válik.⁸ Érdekes módon a groteszk jelenetekkel tarkított mű nem illeszkedik Krúdy 1926 és 1930 között írt történelmi regényeihez (*Mohács*, *Festett király*, *Az első Habsburg* regénytrilógia *Királyregények* kötetcímmel), amelyek hagyományos, realista eszközökkel és módszerekkel készültek.⁹

Közvetlenül a Margitszigethez kötődik a *Szent Margit – Mesemondás* című kisregény, mely 1927-es megjelenése után legközelebb 1996-ban került újra közlésre Szőrényi László gondozásában; korai változatából két alkalommal közölt részletet a Szigeti Séták (1921. július 17., július 30.). A regényidő az 1800-as évek elejére vezet vissza; mielőtt a Margitsziget gondos emberi kezek parkká, fürdőhellyé alakították volna, a „mesék, álmok, költemények és legendák” idejébe. Máriási huszárezred-parancsnok neje és leánya, Máriási Ilona lakik a zöld zsalugáteres, sárgára festett földszintes házban, együtt él a szigeti legendákkal: a török elől menekülő, nyárfákká változott apáccal. A Margitsziget a 19. század végéig Buda és Pest

lakosai számára sok mendemondára adott lehetőséget. A Budapesti Látogatók Lapjának – e kifejezetten külföldiek számára készült francia–magyar–német nyelvű kiadványnak – *A Margitsziget* c. írásában¹⁰ felemlíti azt a szóbeszédet, miszerint halálának napján a szentéletű királylány nagy fényességgel jelenik meg, utat mutatva – a cikk írása idejében – a Szigetet titokban felkereső kincskeresőknél.

Krúdy felidéz egy másik sajátos legendát is: Nagyszombat éjjelén Szent Margit hívására Máriási Ilona tanúja lesz a zárda megelevenedésének, szemei előtt vonulnak el a zárdaszüzek, V. István király, Erzsébet hercegnő és Árpád-házi Margit, aki azon túlmenően, hogy az apácák kincséhez is elvezeti, utat mutat neki a budai apácák zárdája felé.

Zárásul idézzük fel, hogy Krúdy Gyula nem csupán az általa szerkesztett Szigeti Séták számaiban emlékezett meg szűkebb pátriájának történelméről, nemcsak műveiben jelenítette meg, de gyakorlatban is foglalkoztatta a Margitsziget emlékeinek megőrzése, amit egy margitszigeti múzeum létesítésével képzelt el; egészen konkrét tervei ismertek a Fővárosi Közmunkák Tanácsához benyújtott felvetéséből, ötletei akár ma is aktuálisak lehetnek.

Krúdy Gyula családjával a Margitszigeten (ifj. Krúdy Gyula, Krúdy Ilona, ifj. Krúdy Gyuláné, Krúdy Zsuzsa, Krúdy Mária, Krúdy Gyuláné, Krúdy Gyula) 1928 (PIM)

„A tanuló ifjúság, amely mindmáig csak szórakozni jár tanítóival és tanáraival a szigetre, a museumban egy óra alatt megismerkedne a legendás századok legendás, hősi, önfeláldozó, szent alakjaival. Kegyelettel és tudással távozna a sziget minden látogatója.

Hányan tudják, hogy Toldi Miklós Piroskája is a Margitszigeten pihen? A Margitsziget őrizi az 1838-iki nagy árvíz emlékeit, amelyet Jókai Mór a Kárpáthy Zoltánban oly festői módon elevenít meg.

Felejtik Arany Jánost.

Felejtik a nagy nádorispánt, aki legszebb éveit a Margitszigeten töltötte.

Az ő emlékeiket, relikviákat és képüket gyűjteném és őrizném a museumban, amely egyaránt szolgálná a tudóst, a kutatót, a szórakoznivágyó látogatót, tanítaná az ifjúságot és 1000 éves múltunk dicsőségeiről szólna az idegenekhez.

Más volt a sziget az Árpádok alatt és más a török hódoltság idején. Megint más Szt. Margit apáca-szüzei idején és más a nagy nádor ispán korában.

Könnyen rekonstruálni lehet a szigetet a különböző századokból, okmányok, rajzok, történelmi studiumok alapján bármely korszak Margitszigetét (kellő kicsinyítéssel) meg lehetne konstruálni. Időnként kiállításokat lehetne rendezni különböző margitszigeti századokról, amely kiállítások természetesen ingyenesek volnának. Tanulságos látványossággal szolgálnának a tanulnivágyó ifjúságnak, szórakozásul a nagyközönségnek, aki a drága belépőjegyért legalább ilyenformán kapna valamit.”

Részlet Krúdy Gyula beadványából, Margitsziget, 1927. augusztus

1 A nádori lakot az 1850-es évek közepén egy francia grófnő bérelte ki – gróf Vay Sándor (Sarolta) *Az utolsó tündér* című írásában örökítette meg alakját (in: *Gróf Vay Sándor összes munkái*, I, A régi világból. Országos Monografia Társaság, Budapest, 1909. <http://mek.oszk.hu/10100/10147/10147.htm#6>). Később a házat lakásokra osztották, ahol otthonra lelt a botfai Hűvös család, és szobát bérelt Jászai Mari.

2 FRÁTER Zoltán: *A kastély lakói = Szindbád titkai. Krúdy Gyula szerelmei*, szerk. KELECSÉNYI László, Holnap Kiadó, Budapest, 2008, 243–245.

3 KRÚDY Zsuzsa: *Apám, Szindbád*, Debrecen, 1988, 191–192.

4 ALEXANDER BRODY: *Utószó = Krúdy Gyula: Bródy Sándor vagy a nap lovagja*. Noran, Budapest, 2004, (Írók legendáriuma 1.) 199–226, 201–202.

5 GEDÉNYI Mihály: *Krúdy Gyula. Bibliográfia*, Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 1978. (A Petőfi Irodalmi Múzeum bibliográfiai füzetei, E. sorozat 2.) 19–20.

6 A Szigeti Séták szerzői között megtalálható többek között: Kemény Simon (1882–1945) költő, író, újságíró; Relle Pál (1883–1955) író, újságíró, szinikritikus; Zoltán Vilmos (1896–1929) író, műfordító, újságíró; Bársony Oszkár (1879–1943) idegenforgalmi szakíró.

7 Többek között: *Bukfenc, Napraforgó, N. N. egy szerelemgyerek története, Asszony-ságok díja, Az útítárs, Nagy kópé, Hét bagoly, Őszi versenyek, Pesti nőrabló, Mohács, Aranyidő, Templárius, Utolsó gavallér, Welszi herceg, Mesemondások Jókai Mórról, Álmoskönyv*.

8 GINTLI Tibor: *Az eredet iróniája = Uő.: „Valaki van, aki nincs”. Személyiségbeszélés és identitás Krúdy Gyula regényeiben*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2005 (Philosophiae Doctores) 147–163.

9 CZÉRE Béla: *Krúdy Gyula*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1987, 240.

10 KAHN József: *A Margitsziget, Budapesti Látogatók Lapja* 1. (1888) 2. sz.